

Format de citation

Bojda, Martin : recension de : Eckart Kröplin, Richard Wagner und der Kommunismus. Studie zu einem verdrängten Thema, Würzburg : Königshausen & Neumann, 2013, dans : Český časopis historický, 2014, 2, p. 342-343, DOI: 10.15463/rec.1189730386

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

historicko-antropologickou sondu do zvláštní sociální podskupiny, tedy do vrstvy těch kněží, kteří se dostali na samotný okraj duchovního stavu.

Jediné, co lze knize Jitky Jonové vytknout, je absence jmenného rejstříku. Jinak její monografie představuje kvalitní, přínosné a zajímavé zpracování doposud opominutého tématu, které má i širší přesah.

T. Černušák

19. a 20. století

Eckart KRÖPLIN

Richard Wagner und der Kommunismus. Studie zu einem verdrängten Thema

Würzburg, Königshausen & Neumann 2013, 338 s., ISBN 978-3-8260-5267-5.

Zdálo by se, že drážďanský muzikolog a teatrolog Eckart Kröplin již po rozsáhlém příspěvku wagnerovskému bádání, vyvrcholivšímu monumentální čtyřsvazkovou monografií *Musik aus Licht* (2011), nebude chtít ani moci přijít s čímkoli dalším zásadním. Jeho systematický, syntetický rozbor Wagnerových inspirací i stop v umění a kultuře 19. století jako kdyby usiloval – ještě v kombinaci s jeho starší biografickou prací *Richard Wagner. Theatralisches Leben und lebendiges Theater* (1989) – utnout nekonečný nárůst wagnerovské literatury, kulminující zvláště v roce dvoustého výročí narození tvůrce *Gesamtkunstwerku*. Jako by chtěl vytvořit jednou provždy reprezentativní soustavný obraz, který by odsoudil k – často patřičnému – zapomenutí či podřadnosti bezpočet jednostranných, omezených či povrchních výkladů. Ani Kröplin si však, podobně jako většina aktivních wagnerologů, nenechal ujít příležitost přispět k velkému výročí. Potvrdil všechny kvality, jež prokázal dva roky starou prací, a to mimořádnou erudicí, šíří, hloubkou záběru i kulturou literárního zpracování. Wagnerova „geniálně diletantská“ (Thomas

Mann), rozporuplná všestranně tvůrčí osobnost tradičně strhává pozornost nejen odborné obce muzikologů, ale i literárních historiků, estetiků a filozofů, popularizátorů a žurnalistů. Bylo o ní již patrně napsáno více než o většině jiných umělců jeho epochy; – a patří se dodat: více stereotypního, opakujícího, povrchního, často špatného či vyloženě bulvárního. Záplava výkladů vzbuzuje pouhé zdání nezměrné probádanosti: Skutečně seriózně interpretativních pojednání estetických a myslitelských obsahů Wagnerova díla, zejména pak teoretického, je stále málo a některé oblasti zůstávají takřka neprozkoumány.

Některá hlavní zjištění své nové knihy Richard Wagner und der Kommunismus prezentoval autor již na lipském sympóziu „Richard Wagner: Persönlichkeit-Werk-Wirkung“ v roce 2013 (srov. stejnojmenný sborník, editovaný Helmutem Loosem). Při pojednání témat jednak tak složitých, jednak tak zatížených nánosem zideologizovaných předsudků, jako je souvislost Wagnerova díla s komunistickým sociálně-filozofickým konceptem a hnutím, velmi záleží na autorově serióznosti. Tato souvislost přitom byla od konce 19. století důsledně ignorována a Wagner byl jednostranně vykládán ze Schopenhauera, popř. ze svých konfrontací s Nietzschem. Kröplinův spis je první monografií uceleně zkoumající Wagnerovo společensko-politické angažmá a především jeho teoretická východiska.

Kröplin spojuje systematickou a historiografickou stránku, chápe dynamickou jednotu obsahů pojmů a historičnosti jejich uplatňování, fungování, reformulací; jeho kniha je cenným obohacením nejen poznání Wagnera-myslitele a občana zejména čtyřicátých let, nýbrž i myšlenkového světa mladohegelovské levice, rodícího se vědeckého materialismu z hlediska jejich vztahu k umění. Od Kröplina se můžeme nejen poučit o tématu „Wagner a levice“ (zejména s ohledem na jeho vztah k Heinrichu Heinovi), nýbrž i o vývoji a působení komunistických teorií v německé

a francouzské kultuře poloviny 19. století. Pramenů detailně znalý autor přispívá výmluvnými citáty, nachází poloskryté analogie a ohlasy. Studii doplňují ukázky z některých významných pojednávaných textů, mj. Cabetova Vyznání komunisty, Proudhonova Co je vlastnictví? či Weitlingova Co je komunismus?, zejména však anonymní článek z drážďanských Volksblätter z roku 1848: Kröplin spekuluje o Wagnerovi jako původci. Celek Wagnerovy literární pozůstalosti (letos vyšel 21. svazek jeho dopisů!) je znám a někteří autoři v něm již sledovali podobné aspekty. Kröplin se úspěšně pokusil vybrat z ní vše byt jen vzdáleně související s „komunismem“, materialismem, levicí. Připravil tak základ pro další zkoumání zejména filozofická, sám zůstává především historikem. A vskutku bude oč interpretačně rozšiřovat, už jen vzhledem k mnohosti možných náhledů a kontextualizací: svěbytné monografické pojednání by si zasloužila kupř. recepcce Wagnerových teoretických východisek v dialekticko-materialisticky orientované filozofii 20. století (Bloch, Adorno...), především však jeho ne pouze možné vazby, nýbrž vlastní vliv na (dobový a pozdější) „komunismus“. (Vzpomeňme vděčného wagnerovského dovolání Augusta Bebel a ve zřejmě nejprodávanější knize oné epochy: Die Frau und der Sozialismus.)

Z Kröplinovy analýzy patří k nejhodnotnějším rekonstrukce Wagnerova poměru k Heinrichu Heino a Ludwigu Feuerbachovi, obzvlášť kapitola „Heine und der deutsche Kommunismus in Paris“. Vynikajícím heuristickým a textově-kritickým výkonem jsou jeho výklady Wagnerovy „enormně vlivné“ (s. 56) drážďanské „antikomunistické řeči“: „Wie verhalten sich republikanische Bestrebungen dem Königtume gegenüber?“ (14. června 1848) a článku „Was ist Communismus?“, který vyšel 9. září 1848 v drážďanských Volksblätter Wagnerova přítele Augusta Röckela. Kröplin přesvědčivě dokládá pravděpodobnost jeho původu

z Wagnerova pera. Dokáže nejen shromáždit a shrnout relevantní textový materiál, nýbrž hned i upozorňovat na podobnost formulací u různých autorů, klast otázky po spojitostech mezi nimi a nabízet na základě vlastního zkoumání odpovědi. V kapitole „Ein Un-Thema: Wagner und Marx“ tak autor na základě Wagnerovy četby ukazuje vysokou míru pravděpodobnosti, že Wagner přece jen měl alespoň základní ponětí o Marxově díle. Kröplinovo zkoumání je precizní, vykazující pochopení a znalost problematiky; máme co dělat se „zevnitř“ tradice podnikaným, fundovaným a plynulým výkladem, neztrácejícím pro dílčí fakta smysl pro vůdčí linii. Tou je zkoumání míry a povahy Wagnerova „komunismu“. Kröplin otevírá publikaci provokativní úpravou známé poznámky Thomase Manna, že „... je hodně Hitlera ve Wagnerovi“: dle Kröplina je v něm též hodně, ba mnohem více – „komunismu“. Sleduje své otázky prostřednictvím Wagnerových spisů a dopisů, hledá v nich reakce na sledované problémy a chápe jejich vazby na jejich historické kontexty; dovede analytičnost odborného zkoumání nenásilně spojit s nenápadnou, o to profesionálnější mocí slohovou, vypravěčskou. Tak nelze Kröplinovu knihu ocenit „pouze“ jako jeden z nových kvalitních výstupů wagnerovského bádání; je též příkladem umění kompetentního výkladu problematiky, který je zároveň teoreticko-systematický i historiograficky-rekonstruktivní, deskriptivní, ba který si uvědomuje imanentní jednotu obou těchto rozměrů přinejmenším ve vztahu ke kultuře 19. století. Kröplinovo dílo je významným obohacením poznání myslitelského a občanského profilu skladatele, básníka a estetika Wagnera a s předchozími autorovy svazky vytváří impozantní, nyní v úplnost završený korpus textů.

M. Bojda